

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ІННОВАЦІЙНОЇ
ОСВІТИ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
ТА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до вивчення курсу «Історія та культура України»
*(для здобувачів вищої освіти 1 курсу денної форми навчання)***

УДК 94+930.85
Л 36

*Схвалено Науково-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Володислав БОРИСОВ, доцент кафедри філософії та українознавства Українського державного хіміко-технологічного університету, кандидат історичних наук;

Геннадій ПЕРВИЙ, завідувач кафедри політичної історії Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», кандидат історичних наук.

УКЛАДАЧ:

Олег ЛЕВІН, доцент кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук.

Л 36 Левін О. Л. Історія та культура України: метод. рек. до вивчення курсу (для здоб. вищ. освіти 1 курсу денної форми навч.). Дніпро : ДДУВС, 2024. 24 с.

ВСТУП

Дисципліна «Історія та культура України» є сукупністю наук про минуле та сучасне нашого народу, історичні властивості його розвитку, географію, культурні, історичні традиції від давніх часів до сьогодення. Вивчення цього курсу сприяє формуванню у майбутніх фахівців цілісного розуміння взаємозв'язку української історії та культури, виробляє у здобувачів освіти навички комплексного підходу до закономірностей та особливостей історично-культурного прогресу в обставинах загальносвітових цивілізаційних та культурних процесів. Курс передбачає вивчення та розуміння історико-культурного досвіду української нації, звичайного стану політичних, державотворчих, соціально-економічних і культурних процесів, що здійснювалися на теренах України. Головна мета курсу – це формування уявлення про сучасний стан української державності та українського суспільства, характеристика його ціннісних орієнтирів і шляхів розвитку. Минуле історико-культурного розвитку українських земель у хронологічному порядку – це і є стрижень навчальної програми.

Метою навчання є утворення у слухачів комплексного підходу до закономірностей розвитку української історії та культури, непростий шлях нашого народу до появи своєї державності; розкриття сучасних наукових напрямків, понять, методів дослідження української історії та культури в їх хронологічному порядку. Зокрема, зв'язок нашої самобутньої культури з історико-культурними процесами, що пройдені іншими народами. На цій основі відбувається виховання почуття патріотизму, національного усвідомлення, високої правової, політичної та духовної культури, що в сучасних умовах має сприяти кращій соціальній орієнтації освіченого компетентного фахівця. Для цього потрібно вирішити такі завдання:

- сформувати системні знання про українську історію та культуру;
- у процесі дослідження основних закономірностей, тенденцій і особливостей розвитку національної історії та культури виявити їх основні риси:
 - вивчити наукову періодизацію історії та культури України;
 - зрозуміти, що соціально-економічні та суспільно-політичні процеси в Україні потребують наукового осмислення;
 - для розуміння всього історичного процесу опанувати основні історичні та культурологічні поняття та категорії;
 - вдало орієнтуватися в багатьох історичних джерелах;
 - самостійно аналізувати матеріал, готуючись до семінарів;
 - окрім історичного, розвивати логічне та художньо-творче мислення, формувати й розвивати естетичні смаки.

Загальний обсяг годин на вивчення дисципліни «Історія та культура України» складає 3 кредити (90 годин): лекцій – 14, семінарських – 16, самостійна робота – 30.

Теми, що запропоновані на курсі, за потреби можуть бути розширені відповідно до особистих інтересів слухачів. Поглиблюють інтерес до вивчення предмету різносторонні варіанти індивідуальних завдань, привертаючи увагу до дискусійних питань, до найцікавіших знахідок і досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів.

Вивчення кожної теми потрібно розпочинати з опрацювання відповідних розділів підручників і посібників, що є у списку рекомендованої літератури. Особливої уваги потребують роботи Д. Антоновича, О. Бойко, Я. Грицака, Д. Дорошенка, І. Крип'якевича, С. Плохія та інших авторів.

Під час підготовки наукових рефератів або конкурсних робіт студенти мають ознайомитись із монографіями та академічними виданнями, такими, як «Історія української культури» у 5-ти томах, або ж «Історія України-Русі» у 11-ти томах.

У спеціальних виданнях з історії науки і техніки, писемності, літератури, книгодрукування, мистецтвознавства містяться цікаві відомості. Джерела з географії (карти, схеми), лексикографії та хрестоматії, краєзнавчі матеріали мають бути у постійному користуванні.

Першочерговим є засвоєння загальноживаних термінів, серед них **історія** (процес розвитку людства і наука про розвиток суспільства), **культура** (матеріальна, духовна, національна, традиційна тощо), **мистецтво** (монументальне, образотворче, декоративне тощо), **цивілізація** тощо. Студенти повсякчас повинні поповнювати свій словниковий запас.

Таким чином, здобувачі вищої освіти мають активно звертати увагу на практику застосування сучасних технологій та методи інтерактивного навчання (відео-презентації, диспути, брейн-ринги, квести, екскурсії тощо) під час навчального процесу.

Тестова перевірка знань та підсумковий іспит – протягом семестру.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. Історія та культура як складові формування української державності

Предмет, мета, завдання та структура курсу. Історія та культура України як наука та навчальна дисципліна. Синтез курсу «Історія та культура України» із філософськими та соціально-гуманітарними дисциплінами. Яке місце і значення дисципліни в системі вищої освіти.

Поняття «культура». Сутність і зміст. Функції культури. Основа культури, її форми; роль культури, зокрема національної, в житті суспільства.

Цивілізація і культура. Основні історичні типи культури. Суспільство як єдність соціальності та культури, що виникають у процесі діяльності людства. Основні етапи розвитку української культури.

Суспільство і культура. Історичний процес як двигун розвитку культури. Суспільна свідомість певного періоду розвитку людства як форма культури. Українська державність в часи Київської Русі. Культура і прогрес. Поняття культурної еволюції та культурної революції.

Українська культура в контексті світової культури. Основні культурні частини світу. Культурний регіон слов'янства. Внесок української культури у світовій розвиток.

Історико-культурологічна думка народу. Осмислення українцями самобутності своєї культури. Напрями культури та культурного розвитку українського народу в працях Г. Сковороди, Т. Шевченка та «кириломедодіївців», членів «Руської трійці», І. Франка, І. Огієнка, Д. Донцова, Д. Яворницького, Д. Антоновича, М. Поповича та ін.

Питання до семінару:

1. Предмет, мета, завдання та структура курсу.
2. Поняття слова «культура», її форми.
3. Внесок української культури у світовій розвиток.

Написати доповідь або есе на одну з запропонованих тем:

- Розвиток цивілізації та культури;
- Буття людини в системі культури;
- Вплив освіти та культури на розвиток суспільства.

Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи

У першому питанні потрібно дати визначення предмету «Історія та культура України», назвати основні завдання і цілі, що мають бути досягнені в процесі вивчення предмета. Мета курсу полягає в поглибленні знань про історію та культуру нашої країни; показі самобутності українського народу. Завдання курсу – вивчати кожен тему, що є початком до іншої.

У другому питанні охарактеризуйте сам предмет і чому він має бути фундаментом із вивчення гуманітарних дисциплін на першому курсі.

Знання історії дають можливість зрозуміти сам процес, як треба жити, що треба робити для розвитку Батьківщини.

У третьому питанні дайте характеристику основних типів культури, поясніть, що таке агрегатний стан культурного розвитку, що він позначає, які має відмінності.

Завдання для додаткового опрацювання

Складіть словник термінів: агностицизм, антропологія, алегорія, анфілада, бароко, боді-арт, вертеп, готика, культура, культурний ареал, культурний процес, літопис, масонство, енеоліт, історичні джерела, колонізація, мезоліт, неоліт, палеоліт, політика, цивілізація, еволюція.

Джерела і література до теми

1. Греченко В. А., Кислюк К. В. Історія української культури: навч. посіб. для студентів ВНЗ. К. : Кондор-Видавництво, 2018. 351 с.
2. Зінкевич Р. Д., Ратушна О. М., Нагірняк А. Я. Історія державності та культури України: навч. посіб. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2020. 238 с.
3. Латигіна Н. А. Історія української культури: хрестоматія: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ, 2022. 303 с.

ТЕМА 2. Культури давнього світу на теренах України. Етногенез українського народу

Знахідки матеріальної та духовної культури на території України доби палеоліту та мезоліту. Неолітична революція. «Кам'яна могила» як пам'ятка давньої культури всесвітнього значення.

Трипільська цивілізація – неолітична землеробська культура України. Першовідкривач Трипілля – В. Хвойка. Трипільські містечка, житло, побут. Вірування та світогляд трипільців. Значення Трипільської культури як суто української у розвитку світової культури.

Культура доби бронзи: кургани, кам'яні стели. «Кам'яні баби» на території України.

Археологічна культура Скіфії. Скіфська міфологія. «Золото скіфів» (золота пектораль та ін.).

Еллінські колонії Північного Причорномор'я та їх культура: Ольвія, Херсонес, Пантікапей, Тіра та ін. Культурний вплив античної цивілізації на скіфів та інші племена Східної Європи.

Визначення поняття «етногенез». Основні теорії етногенезу слов'ян. Перші писемні згадки про слов'ян. Матеріальна та духовна культура давніх слов'ян.

Українські культурні традиції. Побутова основа української національної культури.

Питання до семінару:

1. Трипільська цивілізація. Доба первісного суспільства.
2. Античні міста-поліси Північного Причорномор'я та Криму.
3. Східні слов'яни. Перші протодержавні утворення (Куявія, Славія, Артанія).

Написати доповідь або есе на одну із запропонованих тем:

- Соціокультурна динаміка появи раннього суспільства на території України;
- Трипільська культура – протоцивілізація на теренах України ;
- Держава Велика Скіфія;
- Еллінські колонії Причорномор'я та Боспорське царство;
- Східнослов'янські племена в додержавний період.

Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи

У першому питанні дайте характеристику розвитку первісного суспільства, появу магії, вірувань, тотему, тощо. Чому первісний розвиток культури не привів к появі писемності.

Підкреслити, що трипільська культура є культурою суто українською. Тому багато підтверджень матеріальних знахідок. Дайте оцінку неолітичної революції, що призвела до переходу від привласнюючих (збиральництво, мисливство, рибальство) до відтворювальних форм господарства (землеробство і скотарство).

У другому питанні встановіть, до якого періоду відносяться початки формування етнічних спільнот, обов'язкові стадії їх розвитку. Визначте особливості давніх рабовласницьких держав на теренах України, представлених кочовими народами (кіммерійцями, скіфами, сарматами) та античними містами-полісами (Тіра, Херсонес, Пантікапей, Ольвія). Охарактеризуйте їх устрій, культуру, соціальні відносини. Знайдіть відповідь на головне питання – чому греки масово переселяються на землі Північного Причорномор'я.

У третьому питанні знайдіть приклади археологічних артефактів, які підтверджують давню історію слов'ян, їх вірування, високий рівень культури. Дайте пояснення, чому в арабських хроніках ми знаходимо факти про існування трьох східнослов'янських племен (Куявія, Артанія, Славія). Чому ці факти ми не знаходимо в літописах слов'ян.

Складіть словник термінів: акваторія, архонт, барбарос, варвари, віче, дикунство, епос, звіриний стиль, капище, кераміка, колонізація, матриархат, мозаїка, музи, пантеон, цивілізація, язичництво.

Заповнити таблиці за наданим зразком

Впишіть 4-6 найвідоміших пам'яток скіфського золота – за схемою:

№	Скіфська пам'ятка з коштовного металу	Місце знайдення (курган, область)
1	Золота пектораль	Товста могила (Нікопольщина, Дніпр. обл.)
2		
3		
4		
5		

Заповніть таблицю основних проукраїнських (язических) богів дохристиянської доби за наступною схемою (6-8 імен):

№	Ім'я бога	Сфера його покровительства
1	Сварог	Бог небесного вогню, верховне божество неба
2		
3		
4		
5		

Джерела і література до теми

1. Мицик Ю. А., Бажан О. Г. Від трипільців до кіборгів: Коротка історія України. К. : ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2020. 688 с.
2. Літературна історія ранніх епох: практикум: навч. посіб. Київ, 2022. 532 с.
3. Горбаненко С. А. Побудова магія східних слов'ян за археологічними даними: нариси. К. : Наукова думка. 176 с.

ТЕМА 3. Київська Русь, галицько-волинська держава (друга половина IX – перша половина XIV ст.). Історія та культура

Поява держави Київська Русь. Аскольд та Дир в літопису «Повість минулих літ». Наступні керманічі країни. Київ – культурна столиця Русі. Запровадження християнства, його вплив на культуру. Візантійські традиції в культурі Русі. Нова християнська княжа культура та язичницький світоглядний фундамент народної традиції. Володимир Великий та Ярослав Мудрий – прийняття християнства та розвиток країни.

Церковнослов'янська книжна мова (Кирило та Мефодій) та розвиток писемності, освіти. Піднесення правової культури («Руська правда» Ярослава Мудрого.

Традиція літописання, література: «Слово про Ігорів похід». Героїчні образи усної народної творчості.

Софійський собор у Києві – перлина давньоукраїнської архітектури. Архітектура Києва («Золоті ворота», собори та церкви, Києво-Печерська лавра), інших княжих центрів (Чернігова, Володимир-Волинського, Новгородка тощо). Церковна культура: іконопис, книжкова мініатюра.

Удільна роздробленість Київської Русі. Дві причини занепаду країни. Вдале географічне становище появи спадкоємиці Київської Русі – Галицько-Волинського князівства. Організація державної влади та економічний розвиток Галицько-Волинської держави. Піднесення культури

Галицько-Волинського князівства в кін. XII – I пол. XIV ст. Причини занепаду країни. Історичне значення Київської Русі та Галицько-Волинської держави для історії.

Питання до семінару

1. Теорії походження Київської Русі.
2. Князівська влада (від Олега до Ярослава Мудрого).
3. Історія та культура. Галицько-Волинське князівство.

Написати доповідь або есе на одну із запропонованих тем:

- Теорії походження Київської держави;
- Місце Київської Русі в історії Європи;
- Поле діяльності князя Ярослава Мудрого;
- Християнська княжа культура та язичницький народний світогляд;
- Визначні успіхи Данила Галицького в державному будівництві, військовій справі, дипломатичній сфері та міжнародних відносинах;
- Заснування міста Львова та правління нащадків Данила Галицького.

Заповнити таблиці за наданим зразком

Впишіть головні храми 7 княжих центрів – за схемою:

№	Князівство, місто	Назва собору або церкви	Час спорудження
1	Київ	Десятинна церква ...	X ст. ...
2	Чернігів		
3	Переяслав		
4	Володимир-Волинський		
5	Новгород		
6	Суздаль		
7	Володимир-на-Клязьмі		

Назвіть 6-8 найвідоміших середньовічних фортець України – за схемою:

№	Фортеця	Місце знаходження (місто або регіон)	Час спорудження
1	Луцька фортеця		
2			
3			
4			
5			

Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи

У першому питанні охарактеризуйте передумови утворення державності у східних слов'ян, ознайомтеся з теоріями походження Русі (норманська, антинорманська, хозарська, та інші). Складіть послідовність основних етапів, які пройшла держава в своєму розвитку. Підготуйте розповіді про життя князів Аскольда та Діра, Олега, Ігоря, Ольги, Святослава Хороброго, Володимира Великого, Ярослава Мудрого.

Проаналізуйте причини і наслідки роздробленості Русі. Зверніть увагу на появу етноніма «Україна» («Київський літопис»), порівняйте різні версії його походження. Не забуваємо про дві причини занепаду Держави – князівські міжусобиці, та татаро-монгольська навала на Русь.

У другому питанні проаналізуйте процес розповсюдження християнства на українських землях, утвердження християнства та перемога його над язичництвом. Розвиток освіти, архітектури, художнього мистецтва та вплив релігійних реформ Володимира Великого та Ярослава Мудрого на це. Треба розуміти, що християнство дало поштовх розвитку країни, покращення її міжнародного становища.

У третьому питанні згадайте ті князівства, які існували на території українських земель у добу роздробленості Русі. Визначте особливості розвитку Галичини та Волині та основні етапи розвитку Галицько-Волинського князівства. Всього 5 етапів в історії Галицько-Волинського князівства, про які треба знати.

Охарактеризуйте діяльність князів та королів з династії Романовичів (Роман Мстиславич, Данило Романович, Лев Данилович, Юрій Львович). Чому Папа Римський прислав корону Данилі Галицькому, а його сину-ні. Які на це були причини?

Складіть словник термінів: агіографія, верв, віче, вотчина, глаголиця, держава, дружина, етнос, етногенез, закупи, ізгої, ікона, мозаїка, монархія, монастир, пантеон, полюддя, Руська земля, скань, смальта, смерди, тризна, тріумвірат, федерація, язичництво.

Джерела і література до теми

1. Плохій С. М. Брама Європи: історія України від скіфських воєн до незалежності: пер. с англ. (перероб. і допов. вид.). Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 509 с.
2. Горбаненко С. А. Побудова магія східних слов'ян за археологічними даними: нариси. К. : Наукова думка, 2022. 176 с.
3. Огієнко І. С. Дохристиянські вірування українського народу. К. : Центр навчальної літератури, 2020. 424 с.

ТЕМА 4. Литовсько-польська доба в історії України. Визвольна боротьба українського народу за свою незалежність. Українське козацтво

Велике Князівство Литовське та Річ Посполита. Польське захоплення українських земель, асиміляція староруських княжих родів. Боротьба українського народу за збереження культурно-релігійної ідентичності. Причини та наслідки Берестейської унії.

Українські культурно-національні рухи. Львівський «Ренесанс» на українських землях у XVI ст.: нові гуманістичні, просвітницькі ідеї (Юрій Дрогобич та ін.). Зростання ролі міст, братства і православні школи, захист національної культури від польсько-католицьких впливів, полемічна література. Провідні діячі освіти та літератури. «Острозька академія», героїчний епос, кобзарство, козацькі думи.

Книжкове мистецтво. Видатна пам'ятка старої України – «Пересопницьке Євангеліє». Роль Івана Федорова у становленні українського друкарства.

Києво-Могилянська академія, її визначна роль в культурі Східної Європи, видатні діячі та випускники академії. Українська освіта та її досягнення. Вплив української культури на московську. Діяльність українських церковних та культурних діячів в Росії: Ф. Прокопович, Д. Туптало та ін., готичні впливи в культурі України-Русі. Оборонна архітектура. Стародавні замки та фортеці. Розписи та іконопис у церкві.

Козаччина як культурне явище та вирішальний фактор розвитку української історії у XV – XVII ст. Б. Хмельницький та національно-визвольна боротьба українського народу. Історичні хроніки. Козацькі літописи, побут. Д. Яворницький як засновник історичної літератури про запорозьке козацтво.

Українська культура та стиль бароко: характерні особливості, основні регіони. Меценат Іван Мазепа. Типи храмів, видатні пам'ятки мурованої та дерев'яної архітектури, визначні архітектори: І. Григорович-Барський, С. Ковнір та ін. Шедевр народної дерев'яної архітектури - Новомосковський собор на Дніпропетровщині.

«Шкільна драма» та барокова література. Думи та історичні пісні. Музична культура: Д. Бортнянський, М. Березовський, А. Ведель. Розквіт гравюри, іконопису, портретного живопису (парсуни). Григорій Сковорода як засновник української філософської думки.

Питання до семінару:

1. Українські землі у складі Литви, Польщі, Речі Посполитої. Формування козацтва та Запорожської Січі.

2. Розвиток культури. Козацьке бароко.

3. Філософська думка. Г. Сковорода.

Написати доповідь або есе на одну із запропонованих тем:

- Політика литовських князів в Україні;
- Грюнвальдська битва (1410), участь у ній українців, її наслідки;
- Магдебурзьке право в Україні;
- Унії в Україні: Кревська, Люблінська, Берестейська, їх наслідки;
- Релігійні конфесії та церква в Україні в Литовсько-польську добу.

Заповнити таблиці за наданим зразком

Позначте досягнення українських гуманістів та просвітників пізнього Середньовіччя: Юрія Дрогобича, Павла Русина, Ст. Оріховського, Мелетія Смотрицького, Памви Беринди:

№	Постать	Місце діяльності	Досягнення, твори
1	Юрій Дрогобич-Котермак	Рим, Болонья, Італія	Ректор ..., видав 1 друковану ...
2			

Зазначте 4-6 архітектурних пам'яток Львівського Ренесансу (XVI ст.):

№	Назва архітектурної споруди	Автори (архітектори, скульптори)
1	Чорна камениця	
2		
3		
4		
5		

Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи

У першому питанні опишіть становище українських земель, захоплених Польщею та Литвою прослідкуйте їх адміністративно-правовий устрій, соціально-економічний і політичний розвиток. Які існують приклади боротьби за автономію українських земель та збереженню національної самобутності в цей історичний період. Проаналізуйте версії виникнення та походження українського козацтва. Назвіть перших організаторів козащини.

У другому питанні охарактеризуйте початок в Європі доби Ренесансу (Відродження). Особливу увагу зверніть на поширення гуманістичних і реформаційних ідей, розвиток науки, освіти, книгодрукування, літератури та мистецтва. Дайте прізвища найвідоміших вчених, представників художньої інтелігенції.

Опрацюйте словник термінів: балада, гуманізм, буржуазія, бунчук городові козаки, дума, історична пісня, кіш, лава, литаври, Магдебурзьке право, магістрат, паланка, протекторат, рада, реєстр, стани, унія, цехи, шляхта, ярмарок.

Джерела і література до теми

1. Аркас М. Історія України-Русі. К. : Наш Формат, 2020. 52 с.
2. Бойко О. Д. Історія України: підручник (8-ме вид, перероб. і доп.). К. : Академія, 2021. 637с.
3. Семенюк Л. І. Стильові течії українського літературного бароко: до постановки наукової проблеми. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016, № 8(333). С. 150-154.

ТЕМА 5. Українські землі у складі двох імперій – Російської та Австро-Угорської (кінець XVII – початок XX ст.). Національне відродження

Реформи 60-80 рр. XIX ст. Привід, причини, наслідки цих реформ. Яка з проведених реформ була найбільш послідовна. Українська культура та російська політика до неї. Подальші імперські утиски та русифікація, «циркуляри» російського уряду щодо української мови та культури.

Освіта та наука, перші університети: Харківський, Київський, Одеський. Наукова, громадська та культурно-просвітницька діяльність

періоду «національного відродження»: українознавчі та історичні дослідження, діяльність «Кирило-Мефодіївського братства» та «Руської трійці». Що в цих організаціях було спільного та відмінного.

Класична українська література (від І. Котляревського до І. Франка). Український романтизм та реалізм. М. Гоголь та Україна. Духовне становлення української нації та роль Т. Г. Шевченка у цьому процесі, його поетична та образотворча спадщина.

Розвиток суспільно-історичної думки та науки. Діяльність українських громад, видавництв, «Просвіти».

Українська музична культура XIX ст.: становлення національної опери, роль М. Лисенка у розвитку національної музики. Остап Вересай. Кобзарство.

Український національний театр в XIX ст та його становлення: від шкільної драми до професійного театру корифеїв (М. Кропивницький, брати Тобілевичі).

Образотворче мистецтво, українські «передвижники». Україно-російські зв'язки: І. Рєпін та Україна. Нові тенденції в мистецтві початку XX ст.

Європейські художні стилі і напрямки XIX – XX ст. в літературі та мистецтві України.

Меценати України. Розвиток архітектури та в XIX ст.

Греко-католицька церква та її роль у національному відродженні в Західній Україні. Розвиток українських земель в умовах політики Австро-Угорської імперії, що до українських земель.

Українські землі у межах двох імперій напередодні I світової війни.

Питання до семінару:

1. Розвиток українського суспільства у XIX ст. Причини відтіку представників національної еліти з українських земель до Росії.

2. Проведення реформи 60-80 рр. XIX ст. в Російській імперії. Привід, причини, наслідки.

3. Історичні процеси, пов'язані з національним відродженням на українських землях.

Написати доповідь або есе на одну із запропонованих тем:

- Соціально-економічний розвиток України у XVIII – поч. XX ст.;
- Соціально-політичні реформи російської влади кін. XVIII – поч. XX ст. (адміністративні, судові, освітянські, аграрні);
- Таємні масонські організації та рух декабристів в Україні;
- Політика русифікації в Україні, українське питання в Російській Думі;
- Україна в Кримській війні 1853-1856 рр.;
- Україна в революційних подіях 1905-1907 рр. та Першій світовій війні;
- «Руська трійця», «Кирило-Мефодіївське товариство».

Заповнити таблиці за наданим зразком

Назвіть 5-6 видатних українських композиторів XIX ст. та їх основні музичні твори (опери, гімн, пісні, симфонії, інше) – за схемою:

№	Композитор	Назва опери, пісні, іншого
1	М. Леонтович	Пісня «Щедрик»
2		
3		
4		
5		

Поясніть, хто такі Тобілевичі та Гулаки-Артемівські:

№	Справжнє ім'я	Псевдонім (якщо існував), родинні зв'язки	Галузь діяльності, досягнення
1	Іван Тобілевич	Іван Карпович Карпенко-Карий, один з 3-х братів	Театр, драматургія, п'єси: ...
2	Микола Тобілевич		
3	Панас Тобілевич		
4	Петро Гулак-Артемівський		
5	Семен Гулак-Артемівський		

Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи

У першому питанні проаналізуйте причини промислового перевороту та його наслідки, яким чином залізничний рух сприяв розвитку економіки. Чому великі промислові підприємства будувалися переважно на українських землях.

У другому питанні докажіть чому невисокий рівень промисловості на західноукраїнських землях привів до масової еміграції в Америку.

У третьому питанні охарактеризуйте діяльність першої організації українського відродження на західноукраїнських землях-«Руська трійця». Діяльність «Кирило-Мефодіївського товариства». Його видатних представників -М. Костомарова, Т. Шевченка та інших.

Опрацюйте словник термінів: ампір, буржуазія, генерал-губернаторство, громади, губернії, декабристи, імперія, класицизм, модерн, монополія, пролетаріат, промисловий переворот, радикали, реалізм, реформа, соціалізм, українофільство.

Джерела і література до теми

1. Аркас М. Історія України-Русі. К. : Наш Формат, 2020. 52 с.
2. Бойко О. Д. Історія України: підручник (8-ме вид, перероб. і доп.). К. : Академія, 2021. 637 с.
3. Грицак Я. Й. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ-ХХ століття. К. : Генеза, 2000. 360 с.

ТЕМА 6. На шляху до суверенності. Історія та українська культура ХХ ст.

Соціально-економічний розвиток українських земель у складі двох імперій. Розвиток імперіалізму. Причини масової еміграції українського населення за кордон. Основні досягнення та протиріччя культури ХХ ст.

Українська культура радянського періоду. Культура та тоталітарні режими, сталінський терор.

Основні етапи розвитку української культури ХХ ст.: періоди підйому («українізації») та хвилі репресій і утисків.

Політика культурного розвитку часів Української народної республіки та революційних перетворень. Побудова національної освіти та науки, роль академіків М. Грушевського та В. Вернадського. Політика більшовиків щодо розвитку української культури. «Коренізація» та національний підйом 1920-х рр. та «Розстріляне Відродження» 1930-х. Церковна культура та її доля.

Особливості культурного життя в західних областях України. «Соціалістичний реалізм» у мистецтві. Втрати та досягнення в літературі, музиці, кіно, образотворчому мистецтві. О. Довженко – видатний український кінорежисер.

«Хрущовська відлига» та Культура України. Покоління «шістдесятників»: нові явища та імена (О. Гончар, Л. Костенко та ін.), нове українське «поетичне кіно».

Культура «брежнєвських часів». Адміністративно-командні методи керівництва. Політика русифікації та українські діячі культури в правозахисному русі (В. Чорновіл, В. Стус та ін.). «Перестройка» М. Горбачова. Національно-культурні процеси.

Українська наука у ХХ ст. Внесок України в літакобудування та космонавтику.

Хвилі еміграції. Зарубіжні українці – визначні діячі культури: О. Ольжич, І. Багряний, С. Лифар та ін. Український авангард (К. Малевич, О. Архипенко) як частка всесвітнього культурного процесу. Українська діаспора на сучасному етапі.

Питання до семінару:

1. Революційні процеси на українських землях. Українська національна революція у 1917-1918 рр. Центральна Рада та її Універсали.

2. Гетьманат Скоропадського. Досягнення в культурній сфері. Боротьба за українську державність у 1918-1921 рр.

3. Розвиток культури (освіта, наука, література, мистецтво).

Написати доповідь або есе на одну з запропонованих тем:

– Історичні портрети державних та культурних діячів (М. Грушевський, В. Винниченко, С. Петлюра, П. Скоропадський);

– Центральна Рада та її Універсали;

– Брестський мир. Бій під Крутами;

– О. Олесь, П. Тичина, Г. Нарбут, М. Бойчук. Розвиток літератури і мистецтва;

– Зимові походи Повстанської армії.

Заповнити таблиці за наданим зразком

Назвіть 7-10 видатних культурних діячів, які емігрували за кордон у зв'язку з політичними подіями:

№	Прізвище	Фах	Країна еміграції
1	М. Грушевський	Історик	Польща
2	Д. Антонович		
3			
4			
5			

Упишіть культурні установи, засновані в революційні часи – за схемою:

№	Засновник	Назва заснованої установи культури
1	М. Грушевський	Академія мистецтв, перший ректор
2	Лесь Курбас, Гнат Юра	
3		
4		
5		

Методичні вказівки та завдання до самостійної роботи

У першому питанні дайте відповідь, які процеси в Російській імперії вплинули на українську національну революцію 1917 року. В основних періодах становлення Центральної Ради підкресліть неоднозначність її політики, нерішучість її керівників. Для прикладу підготуйте короткі розповіді про Український національний конгрес, організацію війська, відносини з Тимчасовим урядом. Історичні портрети керівників української революції (М. Грушевського, В. Винниченко, С. Петлюра). ІІІ Універсал ЦР. Проголошення УНР. Завершальний період в історії Центральної Ради (березень-квітень 1918 р.), уроки та значення її діяльності. ІV Універсал. Прийняття Конституції УНР. Чому Центральна Рада потерпіла поразку?

У другому питанні визначте передумови і суть гетьманського перевороту Павла Скоропадського. На які верстви населення він спирався? Чому правив так мало часу?

В яких сферах соціально-економічного, політичного та культурного життя було найбільш вагомими успіхи? Причини падіння гетьманату П. Скоропадського.

У третьому питанні зафіксуйте найважливіші здобутки в освіті, науки, літератури, мистецтва. розкрийте національно-культурну політику УНР доби Центральної Ради та Директорії.

Опрацюйте словник термінів: Акт Злуки, Антанта, більшовизм, Брестський мир, Варшавська угода, «воєнний комунізм», Генеральний Секретаріат, Державний секретаріат, Директорія, націоналізація, соборність, ультиматум, Установчі збори, Центральна Рада, Четверний союз.

Джерела і література до теми

1. Аркас М. Історія України-Русі. К. : Наш Формат, 2020. 52 с.
2. Бойко О. Д. Історія України: підручник (8-ме вид, перероб. і доп.). К. : Академія, 2021. 637 с.
3. Грушевський М. С. Щоденник, 1902-1914: у 2 т. К. : Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2021. 354 с.

ТЕМА 7. Історія та культура України: сучасні тенденції розвитку
Досягнення та протиріччя 30 років Незалежності. Основні процеси, проблематика, нові культурні явища етносоціальних процесів у незалежній Україні.

Міжнародні культурні зв'язки. Внесок діаспори у національне відродження та здобуття незалежності.

Відкритість сучасної української культури світовим процесам. Україна і культура постмодернізму, масова культура. Глобальні проблеми та перспективи розвитку культури та цивілізації на початку XXI ст.

Становлення національної освіти та науки; вища школа в Україні. Мовне питання, видавнича справа, книжкове мистецтво. Особливість релігійного життя в умовах незалежності.

Розвиток літератури, театру, образотворчого мистецтва в нових умовах. Становлення нового українського кіно (Ю. Ілленко, І. Миколайчук). Провідні письменники (О. Забужко, Ю. Андрухович та ін.), театральні діячі (Р. Віктюк, Б. Ступка). Розвиток музичного та образотворчого мистецтва у сучасній Україні. Літературно-мистецькі процеси на межі XX – XXI ст.

Монументи нового патріотичного спрямування, боротьба за оновлення символіки. Урбаністична архітектура.

Правова культура і актуальні проблеми культурної політики української держави: збереження, відновлення та повернення культурних надбань, реконструкція національних пам'яток, фундація нових музеїв (Художній арсенал) тощо.

Українське законодавство в галузі культури. Пам'ятки культури України у списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Правоохоронна діяльність і культура.

Російсько-українська війна. Історія та сучасність.

Питання до семінару:

1. Проблеми і труднощі. Україна на межі тисячоліть.
2. Сучасна українська культура: Здобутки, втрати, перспективи.
3. Російсько-українська війна, причини та наслідки.

Написати доповідь або есе на одну з запропонованих тем:

- Труднощі які виникають у Держави та суспільства на перехідному етапі;
- Проблеми та шляхи вирішення питань зовнішньої політики та міжнародних зв'язків;

- Проблеми правової культури українського населення;
- Мовна політика та релігійне життя;
- Російсько- українська війна. Історія та сучасність.

Заповнити таблиці за наданим зразком

Впишіть у таблицю 10-12 імен членів «Гельсінської спілки» СРСР, «Української Гельсінської групи» України – за схемою:

Назвіть 6-10 найвідоміших українських письменників ХХ ст., хто з них був репресованим – за схемою:

№	Ім'я	Фах	Доля
1	Андрій Сахаров, Росія	Фізик	Заслання
2	Микола Руденко, Україна	Письменник, журналіст	Репресований
3			
4			
5			

№	Письменник	Літературний напрямок або жанр	Доля
1	Микола Куліш	драматург	репресований
2	Павло Тичина	поезія, символізм, соц. реалізм	радянський письменник
3			
4			
5			

Наведіть приклади 5-8 знищених та втрачених пам'яток української культури (споруди, храми, бібліотеки, твори тощо), назвіть причини цих втрат:

№	Знищена пам'ятка	Якої доби	Причини знищення чи втрати
1	Київський Михайлівський Золотоверхий монастир	Київська Русь	сталінська політика
2	Бібліотека Києво-Печерської Лаври	Стара Україна	За наказом царя Петра I перевезена до Петербургу
3			
4			
5			

Назвіть 4-6 (у кожній колонці) найвідоміших митців незалежної України (письменників, художників, діячів театру, музики, кіно):

№	Письменники	Художники	Режисери	Актори	Музиканти
1	О. Забужко	І Марчук	С. Жолдак	Б. Ступка	Леся Дичко
2					
3					
4					
5					

Методичні вказівки та завдання до самостійної роботи

У першому питанні покажіть наявність проблем і труднощів у державотворчих процесів в Україні наприкінці ХХ – на початок ХХІ ст., покажіть наростання кризових явищ, посилення масштабів корупції.

Зовнішня політика. Події в Криму. Хартія про особливе партнерство Україна – НАТО. Російсько-українські відносини. Війна з росією. Допомога Україні у війні з боку США та Західної Європи. Бойові дії на території України. Бахмут, Авдіївка, Куп'янськ.

У другому питанні говорячи про закономірності культурного розвитку, покажіть здобутки і втрати в освіті, науці, літературі. Проблеми мовної політики, релігійного життя в Україні, у сучасному полікультурному просторі.

Складіть словник термінів і понять: автокефалія, автократія, автономія, авторитаризм, аксіологія, анексія, багатопартійна система, виборча система, герменевтика, глава держави, гласність, гносеологія, голосування, глобалізація, демократизація, децентралізація, інтеграція, інфляція, консенсус, лібералізація, масова культура, плебісцит, профанація, соціалізація, шовінізм,

Джерела і література до теми

1. Аркас М. Історія України-Русі. К. : Наш Формат, 2020. 52 с.
2. Бойко О. Д. Історія України: підручник (8-ме вид, перероб. і доп.). К. : Академія, 2021. 637 с.
3. Даниленко В. М., Смольницька М. К. Підручник з історії України: технологія творення. Досвід – 2019. (Аналітична доповідь). Вінниця : ТОВ «Твори», 2020. 76 с.
4. Дорошко М. С. Історія України. Події. Постаті. Явища: курс лекцій. К. : Саміт-книга, 2021. 46 с.
5. Букс Б. Над прірвою. 200 днів російської війни. Київ, 2022. 280 с.
6. Гругман Р. Військові злочини проти жінок. Київ, 2024. 272 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Основні нормативні акти:

1. Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38, ст. 2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
2. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39, ст. 380. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. ст. 25. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#n946>.
4. Закон України «Про авторське право і суміжні права». *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. ст. 64. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.
5. Закон України «Про культуру». *Відомості Верховної Ради України*, 2011, № 24, ст. 168. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>.
6. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». *Відомості Верховної Ради України*, 1999, № 48, ст. 405. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text>.
7. Закон України «Про охорону культурної спадщини». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.
8. Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища. К. : Збірник офіційних документів, 2002.
9. Міжнародна охорона, захист і повернення культурних цінностей. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.
10. Міжнародна охорона, захист і повернення культурних цінностей. К. : Збірник офіційних документів, 1993.

Підручники:

1. Аркас М. Історія України-Русі. К. : Наш Формат, 2020. 52 с.
2. Бойко О. Д. Історія України: підручник (8-ме вид, перероб. і доп.). К. : Академія, 2021. 637 с.
3. Даниленко В. М., Смольницька М. К. Підручник з історії України: технологія творення. Досвід – 2019. (Аналітична доповідь). Вінниця : ТОВ «Твори», 2020. 76 с.
4. Дорошко М. С. Історія України. Події. Постаті. Явища: курс лекцій. К. : Саміт-книга, 2021. 46 с.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Греченко В. А., Кислюк К. В. Історія української культури: навч. посіб. для студентів ВНЗ. К. : Кондор-Видавництво, 2018. 351 с.
2. Зінкевич Р. Д., Ратушна О. М. Історія державності та культури України: навч. посіб. Київ. 2020. 245 с.

3. Нагірняк С. Я. Історія України. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2020. 238 с.

4. Латигіна Н. А., кравченко А. А. Історія української культури: хрестоматія: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ, 2018. 315 с.

5. Стас Т. Методичні рекомендації до семінарських занять з курсу «Історія української культури»: для студентів спец. 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво» (галузь знань: 023 «Культура і мистецтво»). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 67 с.

6. Чуткий А. І. Економічна історія України: навч.-метод. посіб. для студентів іст. ф-тів. Кам'янець-Подільський : Друкарня «Рута», 2022. 155 с.

Монографії та наукові видання:

1. Марочко В., Мовчан О. 1932-1933. Хроніка Голодомору в Україні. К. : Кліо, 2020. 296 с.

2. Віднянський С. В., Вегеш М. М. Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення. К. : Інститут історії України, 2021. 372 с.

3. Горбаненко С. А., Журавльов О. П. Літописні слов'яни передодня утворення Давньої Русі: тваринництво чи мисливство: монографія. К. : Ін-т археології НАН України, 2021. 371 с.

4. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної нації ХІХ-ХХ століття (3-тє вид.). К. : Якабу Паблішинг, 2019. 653 с.

5. Грушевський М. С. Щоденник, 1902-1914: у 2 т. К. : Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2021. 325 с.

6. Даниленко В. М. В. І. Вернадський. Простір життя і думки. К. : Видавничий дім «Академперіодика», 2019. 352 с.

7. Дорошко М. С. Історія України: знакові події та особистості. К. : Основа-принт Плюс, 2021. 469 с.

8. Личковах В. А. Естетика українського та польського авангарду: монографія. К. : НАКККіМ, 2021. 287 с.

9. Марочко В. Йосип Сталін – фельдмаршал Голодомору. К. : Видавець Мельник М. Ю., 2020. 104 с.

10. Мицик Ю. А., Бажан О. Г. Від трипільців до кіборгів: Коротка історія України. К. : ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2020. 688 с.

11. Офіцинський Р. А. Історія УПА. Харків : Орбіта, 2021. 126 с.

12. Плохій С. М. Брама Європи: історія України від скіфських воєн до незалежності: пер. с англ. (перероб. і допов. вид.). Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 509 с.

13. Халапсіс О. В. Соціально-гуманітарні дисципліни як теоретичний конститутивний складник у процесі підготовки сучасного фахівця: кол. монографія. Дніпро: Інновація, 2021. 144 с.

14. Стяжкіна О. Рокада: чотири нариси з історії Другої Світової. К. : Дух і Літера, 2020. 272 с.

15. Сушинський Б. Забуті сторінки забутої історії : полемічні нотатки на полях давнописів, наук. розвідки та есе, роздуми над іст. екскурсами попередників і сучасників. Одеса : Астропринт, 2016. 386 с.

16. Гуржій О., Чухліб Т. Козацька Україна. Боротьба за державу (XVI-XVII ст.). К. : АРІЙ, 2020. 368 с.

17. Смолій В. А. Україна в Другій Світовій війні: погляд з ХХІ ст. Документи і матеріали. У 2-х ч. Ч. 1. К. : Наукова думка, 2020. 433 с.

18. Халапсіс О. В. Міжнародні виміри правових міфів. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 354-360.

19. Халапсіс О. В., Поплавський О. О., Левін О. Л. Політичні та конституційно-правові трансформації в країнах Центральної Азії (1991–2021 рр.). Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 3. С. 52-59.

Інтернет-ресурси:

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

2. Національна Парламентська бібліотека України. URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>.

Для нотаток

Навчальне видання

Левін Олег Леонідович

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»**

(для здобувачів вищої освіти I курсу денної форми навчання)

Редактор, оригінал-макет, дизайн – *Є. В. Коваленко-Марченкова,
А. В. Самотуга*

Формат 60x84/16. Друк – цифровий.

Гарнітура – Times New Roman. Ум.-друк. арк. 1,4. Обл.-вид. арк. 1,5.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59

Свідоцтво про внесення до державного реєстру КВ № 6054 від 28.02.2018 р.